

Hugo Claus en van Veronica di Matteo en Franco Paris over Jan Fabre, net als de aandacht van Gerrit van Oord voor egodocumenten (Etty Hillesum) en van Franco Paris voor literaire non-fictie (Huizinga en Haasse) en van Francesca Terrenato over interculturele contacten (Vasari en Machiavelli).

Het is kortom duidelijk dat de redactie een grote, waardevolle onderneming tot een goed eind heeft gebracht en hierdoor een grote dienst aan de Italiaanse *Dutch Studies* heeft bewezen. *Harba lori fa!* is bedacht voor een driedubbel publiek. De bundel is in eerste instantie ontstaan uit een didactische behoefte aan tekstboeken voor beginnende studenten Nederlands in Italië. Vervolgens is het boek ook bedoeld voor een breder, geïnteresseerd publiek dat zich anders tevreden zou moeten stellen met een gefragmenteerd uitgeverlandschap en een gebrekkige berichtgeving over Nederland en Vlaanderen in de Italiaanse media. Dat het boek kosteloos te downloaden is via het systeem van print on demand (<http://opar.unior.it/1631/>), getuigt van de wil toegankelijkheid en wetenschappelijke kwaliteit met elkaar te verzoenen, zij het her en der ook met een aantal typografische inconsequenties. Ten slotte maakt het interdisciplinaire karakter het mogelijk dat *Harba lori fa!* ook voor wetenschappers die via zijpaden in aanraking komen met de Nederlandstalige cultuur, zijn nut bewijst. Die kunnen zich

voortaan snel een beeld vormen van de verschillende fases en thema's die de letterkunde en de cultuurgeschiedenis van de Lage Landen door de eeuwen heen hebben geanimeerd.

Natuurlijk, de ene auteur zal vermoedelijk het ene publiek meer voor ogen hebben gehad dan het andere. En de keuze voor monografische artikelen over specifieke thema's en auteurs leidt ertoe dat de lezers voor een globale literatuurgeschiedenis af en toe nog steeds naar Engels-, Frans- of Duitstalige handboeken zullen moeten grijpen. Al met al begrijpelijke minpunten voor een boekdeel dat voorlopig een *unicum* is op de Italiaanse markt en daardoor ook pionierswerk. De redactie is er in haar coördinerende functie gelukkig in geslaagd van *Harba lori fa!* een samenhangend geheel te maken en hierdoor het eerste overzicht van de Nederlandstalige literatuur samen te stellen dat studenten en het bredere publiek in Italië al ruime tijd verdienden.

Roberto Dagnino heeft Nederlands gestudeerd in Trieste, Antwerpen en Groningen en is in 2013 gepromoveerd op de Moderne Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is docent Nederlands in Padua geweest en per september 2014 is hij attaché Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit van Parijs 4-Sorbonne. Voor *Harba lori fa!* heeft hij over Conscience en Hildebrand en over De Gids geschreven.

Vrijwilligers met passie houden cultuurbladen levend

*Kunst- en cultuurbladen in België en Nederland hebben het niet gemakkelijk. Net als andere geprinte media, zoals kranten, hebben zij te kampen met teruglopende inkomsten van abonnees en advertenties. Wat is de stand van zaken voor die bladen, die altijd al met beperkte middelen in een niche opereerden? Hoe zien zij de toekomst en wat ondernemen zij online? Kan verbreden van de doelgroep de kans op overleven vergroten? Ik vroeg het aan Luc Devoldere, hoofdredacteur van de tijdschriften *Ons Erfdeel* en *Septentrion* en de jaarboeken *The Low Countries (TLC)* en *De Franse Nederlanden*, Wouter Hillaert, coördinator *Rekto:Verso*, Emmanuel Van Lierde, hoofdredacteur *Kunsttijdschrift Vlaanderen* en Annet Mooij, hoofdredacteur *De Gids*. Ik stuitte op grote verschillen in subsidie, van niets tot 884.500 euro per jaar en ook de online activiteiten lopen zeer uiteen.*

Het is jammer dat het ANV op deze papieren pagina geen mogelijkheden heeft om een filmpje te tonen. Dan zou ik beter het nummer *The Death Issue IV of Print* van het Britse Free Style Magazine kunnen uitleggen. Om dat nummer volledig te kunnen lezen, moet je eerst een app downloaden. Richt je je iPhone vervolgens op een pagina, dan gaat er

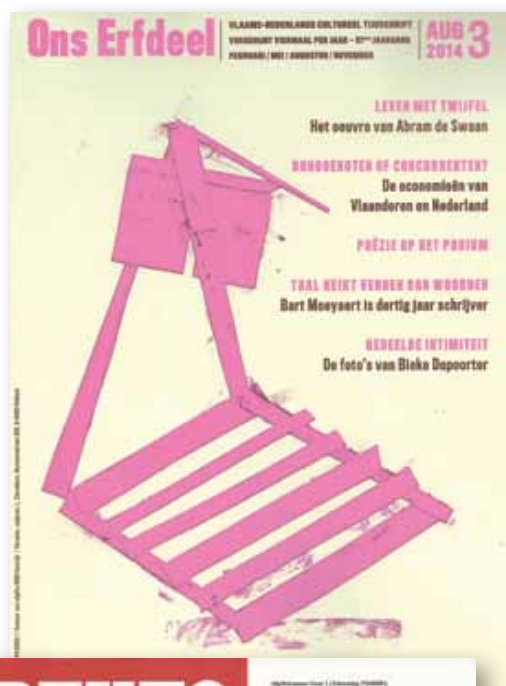
van alles bewegen en geluid maken. Zo zie je de frisbee waarin het tijdschrift is verpakt, draaien als een ouderwetse langspeelplaat, en hoor je muziek als je op de pagina met een piano richt. De makers van Free Style Magazine zijn *early adopters* van digitale mogelijkheden binnen geprinte media.

Bewegend beeld en geluid

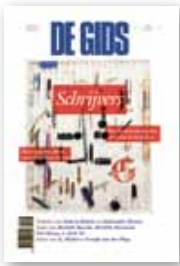
Ik noem dit nummer van Free Style Magazine hier omdat ik denk dat cultuurbladen er inspiratie in zouden kunnen vinden. Niet alleen omdat het bewijst dat print allesbehalve dood is: digitale content, bewegend beeld en geluid door middel van een app in een tijdschrift integreren levert een scala aan mogelijkheden op voor de inhoud. Dat gaat veel verder dan het uitbrengen van een tijdschrift op een iPad, wat veel uitgevers tegenwoordig zien als een van de antwoorden op het dalen van de papieren oplage. Free Style Magazine gaat een ander stapje verder. Denk je een dergelijk nummer van een literatuurblad in: hoe mooi is het als je een gedicht voorgedragen hoort, terwijl het tijdschrift op je schoot ligt, je naar een portret van de dichter kijkt en je nu eens niet naar een groot computerscherm hoeft te staren? Natuurlijk is het prijzig om zo'n magazine te maken, maar de stapel pizzadozen – à twintig pond per stuk – slonk waar ik bij stond in die Engelse boekhandel.

Een tweede bezwaar is dat de inhoud in dit voorbeeld geen reflectie bood op kunst en cultuur. Voor de achtergronden en actualiteit kocht ik een klassiek, gedrukt kunsttijdschrift.

Rekto:Verso, Ons Erfdeel, Kunsttijdschrift Vlaanderen en De Gids kosten per nummer een stuk minder dan Free Style Magazine en hebben net zo goed het volume van een boek. Deze tijdschriften verschijnen ook nog eens in een hogere frequentie, met een actuele inhoud die vele lagen dieper gaat. Het aanbod in print en online is daarbij veelal complementair. De meer journalistieke verhalen die het ritme van de actualiteit volgen, vind je online en langere, bijvoorbeeld thematisch verbonden verhalen bepalen de inhoud van het tijdschrift. ➔

De Gids

De Gids heeft een andere positie dan Rekto:Verso, Ons Erfdeel en Kunsttijdschrift Vlaanderen, omdat het wordt meegezonden aan lezers van De Groene. Annet Mooij, hoofdredacteur: “De Gids is niet gefuseerd met De Groene. Wij zijn een zelfstandige titel en verschijnen bij dezelfde uitgever. Lezers van De Groene

krijgen De Gids erbij en het abonnementsgeld is voor hen enigszins verhoogd. Wij verschijnen acht keer per jaar en De Groene wekelijks. Wij hebben wel een enorme sprong gemaakt wat betreft verspreiding en bekendheid, want De Groene heeft een kleine 20.000 abonnees en De Gids enkele honderden. Deze gezamenlijke verspreiding betekende een kunstmatige vergroting van onze lezers. Maar het is dus geen gratis verspreiding, in tegenstelling tot wat men soms denkt.”

Over verbreding van de doelgroep om de kans op overleven te vergroten, zegt Mooij: “Ik vind het een gevaarlijke strategie om te verwateren, want oorspronkelijke lezers haken dan af. De *low profile* lezer bind je niet en het is heel moeilijk om nieuwe abonnees te vinden. Bovendien nemen mensen niet zo snel meer een abonnement. De meeste bladen zijn zo wanhopig dat ze idiote aanbiedingen doen; ze bieden bijvoorbeeld hele lage prijzen voor een paar nummers. Ik denk dat er wel kansen liggen om de groep lezers uit te breiden. Wij hebben niet zo'n vast omschreven type lezers zoals sommige uitgeverijen hanteren, bijvoorbeeld Sara en Johannes, met zus en zo kenmerken. Wij hebben een algemeen geïnteresseerd lezerspubliek, dat niet tevreden is met het aanbod steeds korter wordende recensies. Onze lezer wil verhalen die toch iets met het huidige tijdperk te maken hebben en daar best wat moeite voor doen. Het zijn mensen ook die genoeg hebben van kranten, die zo geforceerd aan het verjongen zijn en alleen maar leuke stukken plaatsen, weinig de diepte zoeken.”

Op het moment dat ik Mooij spreek, begin juli, bevindt het blad zich op het hoogtepunt van onzekerheid omdat er vorig jaar verlies is gemaakt bij De Groene – zo vertelt Mooij – en er een nieuwe uitgever is gekomen met als eerste taak te bezuinigen. “Er valt bij ons niet zo veel te halen, maar we zullen wel mee moeten betalen aan de bezuinigingen. Dat is een lastige discussie, want welk deel van het abonnementsgeld is voor De Gids? En wat wordt er van ons verlangd binnen de uitgeverij: de frequentie van verschijnen verlagen? Die discussie moet nog gevoerd worden. Het kan gebeuren dat de uitgever met een voorstel komt waar wij ons niet in kunnen vinden, maar ik hoop natuurlijk dat we tot een bevredigende oplossing komen.”

Marginalisering

De Gids krijgt geen structurele subsidie (meer), maar vraagt bij diverse fondsen – zoals het Fonds voor de Letteren – wel

projectsubsidie aan. Op internet is het blad actief met een wisselwerking tussen de online en papieren versie. “Als wij een thema maken voor de papieren Gids, wordt dat ook opgepakt door de webredactie. Op het gebied van poëzie gebeurt eigenlijk veel meer dan in het blad. De website is geschikt om poëzie voor te dragen. Wat betreft de toekomst: ik wil niet een digitaal tijdschrift worden, dat is voor mij een marginalisering. Je wordt daardoor toch onzichtbaar. Als dat de uitkomst zou moeten zijn binnen de uitgeverij, zou dat zeker met een andere hoofdredacteur moeten. Je kunt zeggen dat digitaal de toekomst heeft, maar dat is voor mij gewoon een bezuiniging. Wij moeten ons in de toekomst inspannen om extern geld te krijgen, bijvoorbeeld projectsubsidies, maar ook door samenwerking te zoeken met anderen.”

Folio

Binnen het nieuwe Vlaamse initiatief Folio wordt samengewerkt door verschillende tijdschriften. Het is min of meer een opvolger van CeLT, dat ter ziele is gegaan. Aan de nieuwe Vlaamse regering en de nieuwe Vlaamse minister van Cultuur werd een memorandum geschreven in naam van twintig culturele, literaire en erfgoedtijdschriften. “Tijdschriften zijn de borrelende bronnen van duurzame culturele beschouwing” staat erin, en “tijdschriften spelen een kruispuntfunctie tussen academische, culturele en kritische circuits; tijdschriften zijn gedroomde open plekken van debat en discussie.” Wouter Hillaert, coördinator van het memorandum en van Rekto:Verso: “Met Folio willen we een eensgezinde stem naar het overheidsbeleid vormen.”

Folio doet de nieuwe minister tien constructieve voorstellen. Onder andere zou er een geïntegreerd tijdschriftenbeleid moeten komen, gebaseerd op een heldere visie op de betekenis van tijdschriften in het culturele landschap. Het beleid van de Vlaamse overheid in dezen is versplinterd, want literaire tijdschriften vallen onder het Fonds voor de Letteren, culturele tijdschriften onder het Kunstedecreet en erfgoedtijdschriften onder het Erfgoeddecreet, waarbij telkens andere criteria en visies gelden. Folio pleit ook voor een financiële opwaardering van de rol van tijdschriften binnen het culturele veld, meer overleg tussen Cultuur en Media, met focus op nieuwe mogelijkheden voor kleinschalige uitgave-initiatieven rond cultuur, literatuur en erfgoed en een projectsubsidiebeleid voor innovatie bij tijdschriften. Of de nieuwe minister de voorstellen zal bestuderen, is op het moment dat ik de Vlaamse hoofdredacteurs spreek, nog ongewis omdat er nog geen nieuwe regering is. Maar belangrijk is het initiatief: tijdschriften bundelen krachten om een eensgezind geluid te laten horen, omdat zij het belangrijk vinden dat de kleinschalige bladen blijven bestaan en een platform kunnen zijn voor het discours, voor kunstbeschuiving, voor debat en discussie, voor reflectie en visie.

Rekto:Verso

Voor Rekto:Verso ziet Wouter Hillaert in de toekomst verschillende mogelijkheden om samen te werken met andere tijdschriften. “Welke functies hebben wij en welke zouden we bijvoorbeeld samen kunnen delen? Misschien een collectief abonnementsysteem. Sprekers

uitnodigen om te praten over internationale voorbeelden van tijdschriften, elkaar input geven en gesprekspartner zijn.” Ook ziet hij in de toekomst een fysieke samenwerking voor zich: een werkplaats voor culturele en maatschappelijke reflectie, van waaruit Rekto:Verso wordt gemaakt en uitgegeven, waar een klein alternatief filmfestival wordt gehouden, of waar non-fictieboeken worden verkocht binnen een kleine boekenbeurs. Spelers samen zetten, energie en krachten bundelen en op die manier het publiek vinden van wie dergelijke disciplines de passie zijn. Mooie, inspirerende ideeën. Die niet eens zo moeilijk te realiseren lijken.

Rekto:Verso vierde in 2013 het tienjarig bestaan en ontvangt jaarlijks 53.000 euro subsidie. Het blad wordt gratis verspreid en heeft in vergelijking met andere kunst- en cultuurbladen een hoge oplage: 15.000. Hillaert: “Die oplage is voor adverteerders belangrijk. Die zorgen voor het grootste deel van onze eigen inkomsten, naast die uit abonnees. Dat zijn er 300, en zij betalen dertig euro per jaar. Rekto:Verso wordt verspreid over 400 verdeelpunten in Vlaanderen en Nederland. Het mecenaat is bij ons nog heel pril.”

De redactie is een collectief en kiest voor horizontaliteit en nadrukkelijk niet voor een hoofdredacteur, maar voor een coördinator: Wouter Hillaert. Al het inhoudelijke wordt gedaan door vrijwilligers; de bij het blad direct betrokkenen vergaderen elke twee weken. De coördinator wordt voor een dag per week betaald en er is nog een betaalde kracht die belast is met advertentiewerving en boekhouding. Hoofdkwartier: de huiskamer van Hillaert of die van een ander. “We vergaderen redelijk frequent, als vrijwilligersorganisatie heb je die menselijke energie nodig. Je kunt wel veel regelen over de mail, maar de gesprekken en de energie onderling zijn belangrijk.”

Toekomst

Een instituut wil hij zeker met Rekto:Verso niet worden: “Enerzijds wil je dat wel, anderzijds niet. Ik, en veel personen binnen de redactie, zijn nog van de generatie dat je niet voor alles wat je doet, betaald hoeft te worden. Rekto:Verso wordt tussen vijf uur 's avonds en negen uur 's morgens gemaakt. Het is een heel professionele hobbyclub.” De toekomst van het blad ziet hij helemaal niet somber in, ook niet als de subsidie zou wegvallen. “Ik maak me eerder zorgen over de volgende stap die Rekto:Verso moet zetten. Het potentieel is groter dan

we aankunnen. Vroeger werden wij gezien als een studentikoos blaadje, nu zijn we volwassen en iedereen die met culturele reflectie bezig is, neemt ons serieus. Vorig jaar, bij het tienjarig bestaan wonnen wij een Vlaamse Cultuurprijs. Wat betreft de toekomst kunnen wij op het terrein van het intelligent strategisch denken nog wel een stap nemen. Een belangrijke meerwaarde is dat wij nu, als enige in België, schrijven over cultuurbeleid. Je zou kunnen zeggen dat wij op dat terrein een mix zijn tussen de Boekmanstichting en De Groene.”

Op de stelling dat verbreding van de doelgroep geen geschikte overlevingsstrategie is, reageert hij: “De filosofie van Rekto:Verso is het bekijken van de wereld door de bril van de kunst. Je moet je niet aanpassen aan commerciële regels, qua lengte. Ik denk dat jouw stelling klopt. Als tijdschrift moet je erin slagen meer zichtbaarheid te krijgen. Kunst bekijken en er samen over praten is één ding. De tijd nemen om er vervolgens over te lezen is een tweede. Wanneer iemand een abonnement neemt, gaat het denk ik niet om het financiële engagement, maar je vecht als tijdschrift tegen de tijd die men beschikbaar heeft. Ik wil dat Rekto:Verso breder is dan een boekje voor de sector, maar het gros gaat wel naar de mensen uit de sector, naar studenten kunstonderwijs en naar de cultuurhuisbezoeker.”

LAK

Wouter Hillaert is met Rekto:Verso ook een van de partners binnen het Laboratorium voor Actuele Kunstcritiek (LAK). Dat werd afgelopen maart opgezet door Edo Dijksterhuis vanuit Nederland. Wouter Hillaert: “De recensie heeft zichzelf als medium nooit doordacht. Zou een filmpje als kunstcritiek kunnen dienen? Het LAK onderzoekt dergelijke vragen. Het is een platform waarmee de eerste stap is gezet, online mogelijkheden worden bekeken en er moet nu een volgende stap komen. We geloven in de noodzaak van wat we doen en aan de basis ligt samenwerking, maar tijd en de fysieke afstand zijn een probleem, waardoor het nu in een lager tempo draait. Nu de startsubsidie op is, komt het erop aan om aan concrete projecten te gaan werken.”

Ook voor Rekto:Verso ziet hij vele mogelijkheden online. Zo zou hij Layaar wel eens willen uitproberen, of denk aan het uitgeven van een editie alleen voor de iPad, en zou hij graag eens een specialist op het terrein van digitale publicatiemogelijkheden horen spreken. Ook bestaat er een idee om met collega-tijdschriften in Vlaanderen aan het einde van 2015 een digitaal verrijkt nummer uit te geven. Het loskomen van louter in papier denken staat hoog op de prioriteitenlijst. “Er is veel mogelijk, alleen merk ik bij mezelf dat we er zelden aan toekomen dit door te denken.” Uniek is nu al dat alle artikelen van Rekto:Verso van de afgelopen tien jaar gratis online te raadplegen zijn. Een prachtige bron voor wie onderzoek wil doen. ➔

Ons Erfdeel

Ons Erfdeel plaatst stukken ook online, te lezen voor drie euro. Luc Devoldere, hoofdredacteur: “Daarmee zijn we vorig jaar begonnen, maar we moeten alles manueel doen, dat kost veel tijd. Vorig jaar hebben wij 150 artikelen verkocht. Rijk worden we er niet van; je moet het ook niet voor het geld doen. Alles gratis op het net zetten, zou voor ons zelfmoord zijn, dan zijn we onze inkomsten kwijt. We geven e-boeken uit, dat heeft potentieel. Wij hebben e-boeken verkocht voor de helft van de prijs in print. Door een professor die het zijn studenten liet lezen, hebben we er heel veel van verkocht. Daarmee gaan we voorzichtig verder. Ook via het LAK willen we ontdekken wat de mogelijkheden daarvan zijn, maar wij blijven inzetten op print. We zullen complementair ons digitale aanbod uitbreiden. Online is er geen verdienmodel, zeker niet voor de inhoud die wij brengen. Een magazine moet eruit zien als een bijna-boek, in vorm, in inhoud. Ik ben ervan overtuigd dat het boek ons zal overleven.”

884.500 euro subsidie

Wanneer Luc Devoldere spreekt over ‘wij’ doelt hij op het uitgeefhuis dat Ons Erfdeel ook is. Het geeft naast Ons Erfdeel, dat vier keer per jaar verschijnt, 200 pagina’s dik is en een oplage van 4000 heeft, onder meer Septentrion en het jaarboek The Low Countries (TLC) uit. Om alle publicaties te realiseren en ruim te verspreiden in het kader van de cultuurpolitieke doelstellingen van de Vlaamse en Nederlandse overheid, ontvangt dit uitgeefhuis van de Vlaamse overheid ruim 700.000 euro. Voor TLC en het Franstalige blad Septentrion geeft het Nederlandse OCW jaarlijks 184.500 euro – opmerkelijk, omdat kunsttijdschriften in Nederland sinds 2013 geen overheidssubsidie meer krijgen (zie kadertekst). De tweede bron van inkomsten van Ons Erfdeel is de verkoop van abonnementen. Ten derde is er een trouw mecenaat, dat jaarlijks zo’n 40.000 euro oplevert. “Het verwerven van mecenaat heeft alles te maken met gunnen. Zo worden wij gesteund door een Franstalige Antwerpenaar die als Belg gecharmeerd is dat wij dit doen. Dat was binnen vijf minuten beklonken. Binnen de ondernemerswereld hangt het aan elkaar van wie je kent en wie je een warm hart toedraagt. Wij hebben ook grote banken die ons steunen en die nog een Vlaamse culturele reflex hebben.”

Canonbevestigend

Mensen die voor Ons Erfdeel schrijven, zijn afkomstig uit de journalistieke of academische wereld ofwel zijn het *high level* schrijvers. Grote kostenpost binnen de begroting zijn de vertaalkosten in het Engels en Frans; alle teksten worden vertaald door native speakers en nog gereviseerd. Auteurs krijgen voor een stuk van 250 woorden 25,00 euro, grotere

verhalen van circa 2500 woorden leveren 300,00 euro op. De redactieraad krijgt niet betaald, maar wordt wel goed mee uit eten genomen en mag reiskosten en een hotelnacht declareren.

Het publiek is van een vergelijkbare samenstelling als de schrijvers, high level. Luc Devoldere bewaakt de kwaliteit en inhoud van de onderwerpen en geschreven stukken, samen met zijn rompredactie en een Vlaams-Nederlandse redactieraad die jaarlijks bijeenkomt. “Het heeft geen zin dat wij onze kwaliteitsnorm verlagen. Dan verliezen wij onze trouwe kern. Je moet vasthouden aan je niche en aan het niveau waarop je de lezer aanspreekt. Publieksbladen hebben het lastig, juist omdat je dat soort informatie gemakkelijk gratis op internet vindt. Een stevig essay ga je daar niet vinden. Alleen wij publiceren nog *oeuvrestukken*, waarin het hele oeuvre van een schrijver wordt beschouwd. Voor de geschiedschrijving is dat een hele goede aanvulling op wat er al is. Wij brengen culturele publicaties uit en de onderwerpen beslaan alle schone kunsten. Inhoudelijk zou je kunnen zeggen dat wij canonbevestigend zijn. Maar er is zeker ook plaats voor debuten, bij literatuur wat meer dan bij kunst. Daarvoor durven wij aandacht te vragen.”

Taalgebied

De mentale horizon van wat Ons Erfdeel uitgeeft, is niet Nederland of Vlaanderen, maar het Nederlands taalgebied van de Lage Landen. “Het interessante is dat je hiermee ontsnapt aan nationalistische recuperaties. Wij kijken verder dan Vlaanderen, vallen niet samen met België of Nederland. In die zin zou je het uitgeefhuis kunnen zien als een Europees experiment. Het cultuurgebied is heel verschillend geworden. We delen dezelfde taal, hebben voor een deel dezelfde geschiedenis, die heeft geleid tot twee andere politieke natiestaatconstructies. Wij geloven in de culturele samenwerking tussen die twee delen van het taalgebied.”

Ook gelooft hij in het trouw blijven aan de oorspronkelijke identiteit van een tijdschrift: “Je moet gevoelig blijven voor de hedendaagse cultuur, die voedt het tijdschrift. Er is zeker een toekomst weggelegd voor dit soort bladen en het zal nooit om grote aantallen gaan, maar de overheden moeten het belang inzien van het kunsthistorische discours dat de kunsten nodig hebben. Kunstenaars maken kunst en theatermakers maken theater. Dat bestaat niet zonder het publiek. Als iemand het bekijkt en ook verwoordt wat hij heeft gezien, ontstaat een kritisch discours dat belangrijk is voor de kwaliteit van de beschaving.”

Kunsttijdschrift Vlaanderen

Onder de Vlaamse bladen die hier aan bod komen, ontvangt Kunsttijdschrift Vlaanderen de minste subsidie: geen in 2013 en 2014, maar voor 2015 en 2016 is 26.700 euro beloofd.

Vrijwel iedereen werkt vrijwillig, inclusief de hoofdredacteur. Er was een betaalde parttime kracht tot de subsidies wegvielen in 2013. Voor 2013 en 2014 heeft het blad geen subsidie en pas vanaf 2015 komt er 26.700 euro, onder voorbehoud van de goed te keuren begroting door de nieuwe regering. Dat bedrag kan nog zakken door nieuwe bezuinigingen.

Schrijvende freelancers ontvangen 12 euro per 1000 tekens. Emmanuel Van Lierde vertelt dat het blad voorheen kon rekenen op 60.000 euro subsidie, maar dat het bij de vorige subsidieronde uit de boot is gevallen – reden voor de vorige hoofdredacteur om op te stappen. Van Lierde heeft de bladformule geherdefinieerd en *Kunsttijdschrift Vlaanderen* laat alle artistieke sectoren aan bod komen: beeldende kunsten, literatuur, muziek, film, theater, architectuur, mode, erfgoed, fotografie, dans. Daarbij focust hij in zijn beleid op kruisbestuivingen tussen de disciplines. Hij ziet de veelzijdigheid van het tijdschrift als een sterkte en ook bepaalt die focus de positie binnen het aanbod van culturele bladen in Vlaanderen. Ook hij noemt het bijna-boek-karakter van een tijdschrift als een belangrijke factor. Een citaat uit zijn geformuleerde visie: “De verzorgd uitgegeven nummers bieden weerwerk aan de vluchtige informatiestroom en zorgen voor meer diepgang en duiding dan de reguliere journalistiek.”

Focus op print

Van Lierde vertelt: “Ook wij blijven focussen op print en online geven wij geen gratis artikelen weg. Als je alles gratis gaat doen, ondermijnt je uiteindelijk de abonnering. Wij richten ons op een breed, in cultuur geïnteresseerd publiek, maar we boeten niet in aan kwaliteit om dat publiek te bereiken. Mensen die betrokken zijn bij kunst en cultuur, zijn voor ons belangrijk. Die willen wij informeren. Helaas is het voor vrijwilligers niet mogelijk de boer op te gaan, wat wellicht goed zou zijn voor de oplage. Wij maken het blad in de avonden en weekenden. We proberen wel de losse verkoop te verbeteren en een nieuw doelpubliek aan te spreken door bij onze themanummers samenwerking te zoeken met instituten als het Festival van Vlaanderen.” De toekomst ziet hij niet somber in. Een samenwerking zoals binnen *Folio* juicht hij toe omdat het volgens Van Lierde beter is om uit één mond te spreken richting de overheid: “Iedereen heeft erbij te winnen.”

Toekomst

Zonder gepassioneerde vrijwilligers en een paar (bescheiden) betaalde krachten zouden geen van deze bladen in de toekomst kunnen blijven bestaan. Een beetje of veel subsidie, het maakt voor de kwaliteit van het blad niet veel uit; ze worden toch wel gemaakt. Juist door die passie voor de kunsten verschijnen *De Gids*, *Ons Erfdeel*, *Rekto:Verso* en *Kunsttijdschrift Vlaanderen*

telkens weer. Op nummer één van de prioriteitenlijst staat het vasthouden aan de identiteit en het focussen op een scherp profiel, waardoor de huidige abonnee trouw blijft aan zijn blad en waardoor de toekomstige abonnee weet wat hij kan verwachten. Online vernieuwing bij de geïnterviewde hoofdredacteurs komt vaak niet naar wens tot stand door het eenvoudigweg ontbreken van tijd (van de vrijwilligers). Een eenvoudige oplossing voor het door laten leven van de bladen is er vanzelfsprekend niet. Meer samenwerken? Meer subsidie? Of doodt subsidie innovatie juist? Word je niet veel creatiever als je een klein budget hebt? Altijd blijven draaien op de passie van de vrijwilligers? Abonnees vragen meer te betalen? Een groter mecenaat dan wel sponsoring? Wouter Hillaert vertelde dat het niet ondenkbaar is dat *Rekto:Verso* er misschien ooit mee stopt. Pop up en pop out, zo iets. Dat zou zonde zijn. Dus lezers: als u nou allemaal meer gaat betalen voor een abonnement, kunnen de bladen zonder subsidie bestaan, krijgen vrijwilligers wat ze verdienen en wordt uw honger naar kunst en cultuur hoogwaardig gestild.

Subsidie

Nederlandse kunst- en cultuurbladen ontvangen sinds 2013 geen subsidie meer van de Nederlandse overheid. Bij OCW heb ik gevraagd waarom *Ons Erfdeel* subsidie ontvangt en ik kreeg het volgende antwoord: “In het kader van de culturele samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland verstrekt het ministerie van OCW een bijdrage aan Stichting *Ons Erfdeel*. Dit betreft een jaarlijkse bijdrage van 184.500 euro sinds 2013 en 200.000 euro in de jaren daarvoor. Deze bijdrage wordt verstrekt aan Stichting *Ons Erfdeel* voor de uitvoering van haar activiteiten, waaronder de reguliere publicaties: de tijdschriften *Ons Erfdeel* en *Septentrion* (Franstalig) en de jaarboeken *The Low Countries* (Engelstalig) en *De Franse Nederlanden – Les Pays-Bas Français* (Nederlands- en Franstalig). Daarnaast publiceert Stichting *Ons Erfdeel* incidenteel artikelen in andere bladen, zijn er thema-uitgaven, zoals *Grens–Frontière* over 300 jaar *Vrede van Utrecht*, en organiseert ze debatten en evenementen. Dit alles vanuit de tweeledige doelstelling van de Stichting: 1) het bekendmaken van de cultuur van Vlaanderen en Nederland in het buitenland; 2) het bevorderen van de culturele samenwerking tussen alle Nederlandssprekenden.

Roos van Put is kunstkriticus, adviseur beeldende kunst en podiumkunsten bij de Raad voor Cultuur, voorzitter van commissies bij het Mondriaan Fonds, adviseur voor internationale kunstverzamelaars en voormalig hoofdredacteur van *Kunstbeeld*. Contact: roosvanput@gmail.com.